

Den mindre dubbelögade bastborrens förhållande till svenska staten

GÖRAN PRAGE, *Frilansskribent*

Rödlistan har fem kategorier: Försvunnen art, Akut hotad art, Starkt hotad art, Sårbar art och Missgynnad art.

Den mindre dubbelögade bastborren (*Polygraphus subopacus*).

DE ALLRA FLESTA AV OSS vet inte att den finns. Ändå har Statens fastighetsverk certifierat sig för att visa hur man förvaltar livsrummet för en liten oansenlig representant för den biologiska mångfalden: den mindre dubbelögade bastborren.

En sjundedel av Sveriges yta förvaltas av Fastighetsverket. Det är totalt sex miljoner hektar mark som övertogs av Fastighetsverket när Domänverket och Vattenfall bolagiserades 1994: Norrlands inland (väster om den så kallade odlingsgränsen) samt renbeteslanden i Jämtlands län. 870 000 hektar är produktiv skogsmark, varav 300 000 hektar är avverkningsbar.

Den fjällnära lavgranskogen är så nära trädgränsen man kan komma och här uppe är det inte försvarbart att bruka skogen. Fastighetsverket har dessutom anslutit sig till FSC (Forest Stewardship Council), som är en internationell organisation för miljöanpassat skogsbruk. FSC verkar för ett skogsbruk som tar

hänsyn till både ekonomiska, sociala, kulturella och miljömässiga aspekter.

Lavgranskogen får alltså vara i fred där den klättrar längs fjällsluttningarna upp mot trädgränsen. Skäggig av hänglav kan den tyckas gammal men träden är ofta ännu äldre än man kan ana. Det är taigans tunna, smalaxlade och senvuxna altai-gran, i försvenskad form kunde man kalla den fjällgran, som med bara decimetertjock stam kan ha en ålder på hela 150 år. Årsringarna sitter så tätt att det fordras lupp för att avgöra åldern. Altai-granen känns bäst igen på den smala kronan, som genom en naturlig urvalsprincip under årtusenden minskat risken för snöbrott. Hänglaven trivs

även på äldre bestånd av tall och gran.

Längre söderut har lavgranskogarna börjat försvinna. Den förut allmänna och orädda lavskrikan, som kan sägas vara indikator för sammanhängande skogspartier av lavgran, börjar bli sällsynt i Dalarna. Det har varit en självklarhet för många markägare att ur denna lågproduktiva 'skräpskog' hugga gårdsgårdsstörar, som man visste skulle komma att stå länge.

RÖDLISTADE GRANNAR

Innanför den hårda barken, i den porösare bastveden utanför den näringsrika splintveden, borrar sig den mindre dubbelögade bastborren i sin modergång, helst i ett träd som stått dött i ett par år. Som indikatorart för sin miljö visar den på en möjlig närvaro av andra mer svårupptäckta livsformer, i det här fallet den fårade bastborren och granbarkbaggen. Båda är rödlistade arter och har klassats som sårbara, det vill säga att de tillhör de hotade arterna. Så om man

Lavgranskogen är vintertid en överlevnadsfaktor för både renar och tretåig hackspett.

skulle hitta den mindre dubbelögade bastborren finns det en viss chans att de två övriga uppträder här, annars är det ingen idé att ens börja leta.

Rödlistan har fem kategorier: Försvunnen art, Akut hotad art, Starkt hotad art, Sårbar art och Missgynnad art.

Sårbara är de som löper stor risk att i vilt tillstånd dö ut i ett medellångt tidsperspektiv. Kriterierna för att just den fårade bastborren tillhör sårbara arter är: Kraftigt fragmenterad utbredning eller är känd från högst tio lokaler.

Fortgående minskning i ytan av och/eller kvalitén på artens habitat. Fortgående minskning av en liten population; ingen delpopulation har mer än 1 000 individer.

40-TALET ARTER BASTBORRAR

Den fårade bastborrens modergångar har samma solfjäderformade grafik i larvgångsmönstret som hos den mindre dubbelögade namnen. Granbarkbaggen har däremot så dolda vanor att den använder den mindre dubbelögade bastborrens larvgångar och är i en så delikat beroendeställning att den äter dess ekskrementer. Kanske beror det på att vissa svampar växer här, företeelsen är inte undersökt.

I hänglaven gömmer sig spindlar och döljer sig fjärilar. Här har lavskrikan både byggmaterial och skafferi. Hänglaven är till stor del renens vinterbete och sommartid föder den vissa mätarfjärilars larver. Den tretåiga hackspetten har vintertid lite proteinrik kost innanför barken i form av små övervintrande larver från den mindre dubbelögade bastborren.

Den biologiska mångfalden enbart räknat i skalbaggsarter i landet uppvisar 4 500 skalbaggsarter, varav 92 arter barkborrar, däribland ett 40-tal arter av bastborrar.

POÄNG FÖR BIOLOGISK MÅNGFALD

Statens fastighetsverk använder sig i likhet med flera skogsbolag av Skogsbiologernas naturvärdesinventeringsmetod. Den ger bland annat poäng för kullfallna trädstammar (lågor). Ju grövre och ju större variation av lågornas förmultningsstadier desto fler poäng.

Skogens 'fullpoängare' ska med andra

ord nästan se lite skräpig ut, med en blandning av löv- och barrträd av olika åldrar och med en undervegetation som får både skugga och sol, gärna genombruten av öppna gläntor och vattendrag.

Högstubbarna är naturens höghus med tiotusentals små invånare som i olika perioder byter bostäder, flyttar eller äts upp av nyinflyttade. Eller som väntar tills huset blir ett ännu värre renoveringsobjekt, marinerat av terpentin, alkohol, svampar och bakterier. Högstubben fungerar som en 40-årig boplats i ständigt förfall, men är ändå livsavgörande för tiotusentals invånare, exempelvis fåglar, insekter, maskar, leddjur, växter, mossor, lavar och svampar.

Skogsbränder är ett oslagbart sätt att skapa artmångfald över tiden. Många

anser att de är katastrofer och ska släckas så fort som möjligt men idealet är en skogsbrand som bränner ner markvege-

Fårad bastborre, rödlistad.

tationen men som inte skadar tallbeståndet. Granen tar annars så småningom över helt och hållet, för den kan förnygra sig i sitt eget bestånd, vilket inte tallen kan. Tallplantan är helt beroende av sol och värme.

Men i lavgranskogen brinner det sällan i knutarna. Den mindre dubbelögade bastborren borrar sig långsamt vidare in i sin gran, till synes obekymrad om förnygrande bränder, och utan en tanke på den tretåiga hackspettens plockmat; ett proteinrikt julbord av bastborrens övervintrande larver. För att inte tala om vad granbarkbaggen så småningom får i sig. **KV**

Larvgångssystem av mindre dubbelögad bastborre.

